

*Дајана Лазаревић**

Институт за политичке студије, Београд, Република Србија

ИМПЛИКАЦИЈЕ ПРИВАТНИХ ВОЈНИХ КОМПАНИЈА НА ГЕОПОЛИТИКУ И ГЛОБАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ

Сажетак

Приватне војне компаније део су прилично развијеног приватног сектора безбедности, а присутне широм света и ангажоване на различитим пословима. Осим учешћа у ратним сукобима, који се најчешће везују за њих, услуге које нуде приватне војне компаније су различите: од обезбеђивања енергетских извора, до прикупљања обавештајних података, али и обука војних кадрова, војна логистика и снабдевање оружаних снага средствима. У овом раду сагледава се историјат постојања приватних војних компанија, али и коришћења плаћеника у ратним сукобима. Сагледавају се и моралне и материјалне околности њиховог ангажовања, постигнути резултати и њихов утицај на геополитику и глобалну безбедност, као и међународне правне регулативе њиховог ангажовања. Такође, рад сагледава и „сиву зону” активности приватних војних компанија, оптужбе за малтретирање и убиства цивила, утају пореза, диловање дроге и трговину људима, за које су најчешће оптуживани. Међутим, иако је њихов рад увек праћен бројним скандалима и оптужбама за наведена кривична дела, судски епилози су најчешће изостали. Рад се осврће и на учешће приватних војних компанија у сукобима

* Имејл адреса: dajanalazarevic93@gmail.com; ORCID: 0009-0001-2534-450X.

у СР Југославији, као и на њихово присуство на АП Косову и Метохији, и последице истог.

Кључне речи: приватне војне компаније, геополитика, глобална безбедност, међународни односи, приватни сектор безбедности.

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

Приватне војне компаније (ПВК) се могу назвати својеврсним феноменом, за који се обично везује непотврђена, или недовољно разматрана, тврдња да су замена за редовну војску. Притом се најчешће наглашава и њихова „успешност”, при чему им се даје предност у односу на државне оружане силе, будући да користе најновије наоружање и војну технику. У масовним медијима последњих година изазвали су велико интересовање јавности, с обзиром на то да се представљају као војна елита, уз које обавезно иду моћ и новац.

Задатак овог рада јесте да провери те тврдње, кроз релевантну домаћу и страну научну и помоћну литературу, која ће расветлити улогу светских приватних војних компанија, проверити уврежена мишљења о њима и сагледати њихове импликације на геополитику и глобалну безбедност.

Иако се у последњој деценији појављују научни радови који почињу од унапред детерминисане хипотезе да су приватне војне компаније негативна појава (Ryngaert 2008, 1136; Daumann 2023), у овом раду ћемо почети од неутралне хипотезе у односу на приватне војне компаније и утицај који остварују. Ауторка се нада да ће овај рад представљати камен-темељац њених будућих истраживања, и изражава захвалност уредници „Политике националне безбедности“, проф. др Марији Ђорић, на подршци, као и др Зорану Милошевићу, научном саветнику на смерницама и саветима у истраживању.

УВОД

Према дефиницији енциклопедије „Британика” (*Encyclopedia Britannica*) приватна војна компанија (ПВК) је независна корпорација која нуди војне услуге националним владама, међународним

организацијама и подржавним актерима (Encyclopedia Britannica 2024). Улога ПВК је да обезбеди борбене и заштитне снаге, кроз обуку кадрова и стварање борбених јединица опремљених најмоћнијим савременим наоружањем, возилима и летелицама. Представљају један од најконтроверзнијих елемената приватизоване војне индустрије, будући да су мотиви којима се воде материјални, а не политички, морални и др. Према величини, приватне војне компаније се крећу од малих консултантских фирми, па до великих транснационалних корпорација. Њихова делатност може да уђе у концепт тоталне одбране (Живановић и Радојевић 2024, 174–175). Према проценама војних стручњака, данас ради око 150 приватних војних компанија које нуде услуге у око 50 држава широм света (Files ETHZ 2006).

Иако различити научни извори (узимамо у обзир и стране и домаће, о којима ће бити више речи касније) наводе различите датуме о почетку коришћења услуга приватних војних компанија (ПВК), устаљено је мишљење да је коришћење почело у ратним сукобима у Енглеској од раног 18. века. Компанија „Источна Индија” (*East India Company*), основана је 1600. године у трговинске сврхе, да би век касније постала важно средство у ширењу енглеске, данас – британске, колонијалне политике (DuPlessis 2016, 1–2; 4). „Источна Индија” је својевремено располагала са око 260.000 војника, што ју је учинило највећом војном корпорацијом на свету (Wilbur 1945, 82–83). Колонизаторски успеси су били прилично велики, будући да су држали под контролом већи део Јужне и Југоисточне Азије и Хонг Конг. Компанија се распала 1874. године (Farrington 2002), али је умногоме утицала на појаву потоњих приватних војних компанија широм света.

У савременом српском научном пространству, наводе се бројни примери употребе плаћеничких снага кроз историју, који донекле подсећају на рад данашњих приватних војних компанија. Истраживачи Ненад Милошевић и Јадранко Јукић са Војне академије у Београду, наводе да писани трагови о првим плаћеницима, датирају из раног бронзаног доба, у служби сумерске династија Гутеја (2095–2047. године п.н.е) (Milošević i Jukić 2017, 162). Плаћеника је било и у Старој Грчкој, Старом Египту, Персијском царству, Старогрчком краљевству Македоније, Старом Риму, Византији итд. и примери се нижу до данас (Milošević i Jukić 2017, 162–163). Са наведеном тврдњом би се свакако сложио истраживач који је тренутно најутицајнији у овој области, Питер В. Сингер, са чувеном изјавом: „Запошљавање

туђинаца (аутсајдера) да воде твоје битке, старо је колико и сам рат” (Singer 2008, 19).

Генерални секретаријат Савета Европске уније у анализи свог истраживачког тима објављеној 31. августа 2023. године критикује приватне војне компаније због тога што „рат претварају у бизнис” (COEU 2023, 8). Они наводе да се рад приватних војних компанија све више сматра проблематичним, јер су ПВК потенцијални подривачи државног суверенитета, те доводе у питање њихов утицај као силе мира, као и демилитаризацију након завршетка ратног сукоба (2). Но, да бисмо обратили пажњу и на моралну компонентну војно-плаћеничког запослења при приватним војним компанијама, обратимо се најпре одредбама Женевске конвенције. Према Допунском протоколу Женевске конвенције од 12. августа 1949. године, потписаном 8. јуна 1977. године, а према Члану 47 о плаћеницима (United Nations 1949), дате су дефиниције о томе ко су плаћеници и како се, у случају њиховог заробљавања, поступа са њима. Пре свега, они немају борачка права, нити могу да буду у статусу ратних заробљеника. Војни плаћеник је лице посебно регрутовано у земљи или иностранству да би се борило у оружаном сукобу; директно учествује у сукобима; мотивације му је приватна добит, дакле, материјална компензација; није држављанин стране у сукобу нити становник њене територије; не припада оружаним снагама ниједне од сукобљених страна. Дакле, самим тим, плаћеници немају права која имају борци оружаних снага држава у сукобу. Свака држава има право да им суди као обичним ратним криминалцима (United Nations 1949).

У вези са наведеним законом истраживачи Никола Врачевић и Владимир Цветковић констатују да све тачке морају да буду испуњене, да би се неко лице прогласило плаћеником, односно, да је дефиниција коју даје Женевска конвенција – кумулативна (Vračević i Svetković 2019, 51). Међутим, они такође истичу да је Трећи став Члана 47. тешко доказив на суду, будући да је материјална корист, на овај или онај начин, циљ сваког човека. Стога, према мишљењу аутора овог чланка, дозволићемо да делимично људски, тј. емотивно обојимо разлику, која се ставовима Члана 47 није могла описати. Наиме, ако је војник-плаћеник – учесник ратних сукоба при чему је његово учешће мотивисано искључиво материјалном добити, онда се он свакако разликује од војника којем је једини циљ одбрана своје државе, народа и голи опстанак, што се вековима поимало

као частан позив, нарочито у српском менталитету (Ђukić 1934, 8–12; 23–27). Што значи да, са моралне стране гледајући, учешће плаћеника у ратном сукобу не може бити оправдано.

Године 2001, 6. Међународна Конвенција Уједињених нација је забранила употребу плаћеника у оружаном сукобу, који учествују у име било које државе без обзира на политичке интересе или питања (United Nations 1990), очигледно узимајући у обзир моралну компоненту. Међутим, Сједињене Америчке Државе су одбациле појам активности приватних војних компанија као плаћеничких. Конвенцију нису ратификовале Русија и Кина, као и низ држава са значајнијим војним снагама. Управо о САД и Русији и њиховом односу према приватним војним компанијама биће више речи у наставку текста.

Др Зоран Милошевић, у свом новинарском чланку истраживачког типа и симболичног назива „Приватизација рата”, истиче да приватне војне компаније представљају својеврсни војни и безбедносни феномен који овладава функцијама које су раније обављале (државне) оружане снаге и службе безбедности на Западу (Milošević 2013, 30). Наглашава да је коришћење услуга приватних војних компанија доживело успон средином седамдесетих година прошлог века. Године 1974. закључен је уговор између приватне војне компаније „Корпорација Винел” (*Vinnell Corporation*) са владом САД вредан пола милијарде долара о обуци гарде Саудијске Арабије и заштити нафтних поља у овој држави. Први сабор војних најамника организован је 1980. године у САД од стране приватне војне компаније „Војник среће” (*Soldier of Fortune*) (31). Након тога, најамништво је доживело велики процват у војном и безбедносном систему САД.

Међутим, феномен приватних војних компанија и њихових запосленика – плаћеника није везан само и искључиво за Запад. Милошевић говори и о герилско-партизанским јединицама у време Совјетског Савеза које су се бориле паралелно са Црвеном армијом и за исти циљ, а ипак – представљали су засебне групације (Milošević 2013, 31–32). Данас приватних војних компанија има у свим већим и богатијим државама Истока, од чега се последњих пар година нарочито дискутовало о руским, будући да је пажња јавности скренута на њих нарочито у рату у Украјини (односно – „Специјалној војној операцији Русије на територији Украјине”). Милошевић такође истиче да су приватне војне компаније радиле

и на Балкану, помиње две: MPRI (*Military Professional Resources Incorporated*) и KBR (*Kellogg Brown & Root*) (33). Наиме, компанија MPRI је обучаваала хрватске, муслиманске босанско-херцеговачке трупе, а била је повезана и са НАТО током борбених дејстава и за време бомбардовања Србије. У пропагандном материјалу ове компаније писало је да су „пресудно допринели победи Хрвата и муслимана над Србима у јесен 1995. године.” Милошевић наводи да су пружали услуге и тзв. Ослободилачкој армији Косова 1998–1999. у Албанији, потом и током побуне Албанаца у Македонији 2000–2001. Истовремено, компанија KBR се бавила војним логистичким пословима. У вези са наведеном темом, истраживач Милоје Здравковић је анализирао присуство приватних војних компанија на АП Косову и Метохији,* чији је циљ пре свега био профит, на уштрб безбедности коју би требало да осигурају (Zdravković 2012). А о криминалним радњама наведених приватних војних компанија на територији бивше Југославије, пише и руски истраживач Олег Виталевич Валецки (*Олег Витальевич Валецкий*), који је дошао до истих података као Милошевић и Здравковић (Valeckiy 2008, 312).

Приватне војне компаније не пружају услуге само у ратним околностима, већ и када су у питању услуге војно-обавештајног карактера, као и различити послови безбедносне заштите појединаца и пословних организација (Labović 2015, 143). Према врстама услуга које пружају приватне војне компаније, оне се деле на: фирме за војну подршку (*Military Provider Firms*), које учествују у војним сукобима и у највећим опасностима; војне саветодавне фирме (*Military Consulting Firms*) које врше војне обуке и надгледање; и фирме за логистичку подршку (*Military Support Firms*) за пружање позадинске и техничке подршке, снабдевање оружаних снага средствима (Singer 2003, 91). Према мишљењу стручњака за безбедност Дејана Лабовића, приватне војне компаније са собом носе и бројне правне, политичке, социјалне и хуманитарне дилеме, а колико су значајне за превенцију и решавање сукоба, толико су одговорне за њихово изазивање и одржавање (Labović 2015, 153).

Дакле, с обзиром на то, што се плаћеници воде профитом, а не неким моралним и нематеријалним видом мотивације, легалност и легитимност њихових поступака су често довођени у питање (Radaković 2020, 3). Најчешће им се упућују критике у вези са кршењем закона или стандарда ратовања, људских права, али и нестручношћу, недисциплинованошћу, нетранспарентношћу итд.

(Radaković 2020, 3). Америчке приватне војне компаније су актери бројних контроверзних догађаја са смртним исходима цивила, при чему је у највећем броју случајева изостала завршна судска реч.

КРАТАК ПРЕГЛЕД НАЈВЕЋИХ ПВК НА СВЕТУ И КОНТРОВЕРЗИ

Према броју приватних војних компанија свакако предњачи САД, као и у броју контроверзи које се везују за њих. Укратко ћемо представити највеће компаније, њихове делатности и замерке које се упућују на њихов рад.

Прва је *DynCorp* – основана 1946. у Вирџинији и угашена 2021. године. Основани су као ваздухопловна компанија, која је пружала подршку у операцијама лета, обуку и менторство, међународни развој, обавештајну обуку и подршку, операције у ванредним ситуацијама, безбедност и операције и одржавање копнених возила. У 2017. години имали су 14.000 запослених. Учествовали су у бројним мисијама широм света, између осталог у Колумбији, где су оптуживани за бројна кривична дела: од злостављања цивила, до повезаности са диловањем дроге (Office of Inspector General 2004). Невладина организација „Чувари људских права” (*Human Rights Watch*) изнела је доказе о трговини женама и децом у Босни и насиљу над њима, које су организовали припадници *DynCorp* (Cole and Vermeltfoort 2017, 71–75). У Ираку су оптуживани за проневеру новца (2007), ненаменско трошење новца (2007) (McFate 2008, 646). У Авганистану – за неморално понашање (2009) и изазивање саобраћајне несреће немарношћу, у којој је погинуло неколико цивила (2010). У Мозамбику – за утају пореза (2014). У САД – за лобирање у Трамповој администрацији (Toledano 2023).

Друга је *Constellis Holdings*, ранији познатији називи: *Blackwater USA* (1996–2002), *Blackwater Security Consulting* (2002–2007), *Blackwater Worldwide* (2007–2009), *Xe Services LLC* (2009–2010), *Academi* (2010–2014), *Constellis Holdings* (2014–данас). Приватна војна компанија је основана као „Блеквотер САД” 1996. године у Северној Каролини. Више пута је мењала називе у својој историји, због чега их је незгодно повезати са догађајима у којима су учествовали (Gielink 2007). Од 2003. године пружају услуге Централној обавештајној агенцији (CIA). Плаћенике су слали у Јемен, Авганистан, Ирак, Босну, Израел, Колумбију, Судан, Уједињене Арапске Емирате (Svahill

2007). Једна од бројних контроверзи, које се везују за њихово име, јесте слање више од 160.000 плаћеника у Ирак, те убиства тамошњих цивила (2007) (Holager 2011, 86). Ради се Масакру на Нисоар Скверу, 16. септембра 2007. године, када су плаћеници Блеквотера убили 17, а ранили 20 цивила. Правног закључка на оптужбу није било (Singer 2007; Fisher 2014). Познато је да се представљају као приватно обезбеђење, али то, нису, што се види из наведеног.

Трећа је *Erinyes International* – основана је 2001. године на Британским Девичанским острвима. Названи по старогрчком божанству Еринис, тј. Еринију, чувару улаза у Подземни свет (симболично – онај који кажњава грешнике). Еринис делује у Уједињеном Краљевству, Јужној Африци, ДР Конго, Нигерији и Ираку (Baum and McGahan 2009, 32). У Ираку чува нафтне изворе и нафтоводе. Један од плаћеника је 2004. године суспендован са дужности, зато што је мучио шеснаестогодишњег ирачког дечака у гаражи (The Guardian 2004).

Четврти, *Triple Canopy*, је америчка приватна безбедносна компанија и приватна војна компанија. Основана је 2003. године од стране ветерана специјалних снага војске Сједињених Држава заједно са оперативцима Делта Форс (*Delta Force*). Спојили су се са Блеквотером 2014. године, односно данас *Constellis Group*. Трупe су слали у Багдад, Ирак и Авганистан (Fainaru 2007, 6–9). Познати су по великим људским губицима у својим редовима (четворо је погинуло у Басри у Ираку 2005. у експлозији бомбе, троје је погинуло, а петнаесторо рањено у Багдаду 2010. итд.).

Пети, *Vinnell Corporation* је интернационална приватна војна компанија у Херндону, Вирџинији, основана 1931. године у Калифорнији. Слали су трупе у Вијетнам (1960-их) (Stanton 1985, 215–216), Саудијску Арабију (1970-их), Ирак (2000-их). Њихова испостава „Винел Арабија” (*Vinnell Arabia*) бомбардована је 12. маја 2003. године од стране саудијских ослободилаца, при чему је погинуло осам Американаца и два Филипинца, док је један рањен, да би по повратку у Ријад био убијен на улици (VOA News 2009). Контроверзе са њима везују се углавном за подметнуте бомбе, сумњиве активности у државама у којима су се налазили, губљење персонала.

Шести, *Titan Corporation* је америчка приватна војна компанија која се у почетку бавила одбраном и заштитом телекомуникација. Основана је 1981. године, а већ 1997. имала је капитал од 171 милион

долара. Следеће 1998. године купили су две компаније: *Visicom Inc.* и *Delfin Systems Inc.* да би проширили посао. У 2003. години склопили су уговоре са оружаним снагама САД да би осигуравали транслационе канале, зарадивши нешто више од 112 милиона долара (Law Insider 2000). У 2005. години потписали су са владом САД нови уговор вредан 163,9 милиона долара, а како је сама компанија објавила, уговор је гласио да су дужни да „пруже читав низ услуга планирања, анализе, вежбе и информационих технологија за операције управљања последицама хемијских, биолошких, радиолошких, нуклеарних експлозија и експлозива високог ризика” (Coleman et al. 2019; Gov Info 2006).

Корпорацију „Титан” су обележиле бројне контроверзе. У 2004. години запослени на задацима обезбеђивања затвора „Абу Граиб” (*Abu Ghraib prison*) оптужени су за злостављање затвореника. Плаћеници су учествовали у 36% укупних скандала везаних за овај затвор, а нико није одговарао за то, према истраживањима Питера Сингера (Singer 2005). Према сведочењу једног од плаћеника Адела Накла (*Adel Nakhla*), затвореници су били премлаћивани, без одеће, везани и постављени у сексуалне позе. Иако је покренут судски процес и шесторица плаћеника били оптужени, нико није одговарао за учињено (Singer 2005). Дана 2. марта 2005. године компанија је признала да је незаконито дала два милиона долара кампањи за реизбор председника Бенина Матјеа Керекуа (*Mathieu Kérékou*) 2001. године и платила 28,5 милиона долара због тога (USD TDC 2005). Такође, према Закону о корупцији у иностранству, били су кажњени за мито и подношење лажних пореских пријава. Корпорација Титан се накратко удружила са *SkyWay Communications*, чији је авион DC9, N900SA, заплешен у априлу 2006. године са товаром од 5,5 тона кокаина (Hopsicker 2006).

Дакле, највеће приватне војне компаније на свету, са највећим бројем запослених и зарадом, налазе се на територији САД (*AirScan, Vinnell Corporation, Triple Canopy, Custer Battles, Titan Corporation, Constellis Holdings, Northbridge Services Group, Northrop Grumman, MAG Aerospace, Jorge Scientific Corporation, Raytheon, MPRI, Inc.*). Друга држава по њиховом броју и заради је Велика Британија (*Aegis Defence Services, Erinyes International, Rubicon International Services, International Intelligence Limited, Sandline International*) (McFate 2016). Трећа по броју приватних војних компанија је Русија, али начин на који држава покушава да овлада и контролише рад

приватних војних компанија (под строгом контролом Федералне службе безбедности), разликује се од начина на који са њима послују западне силе. Њихове активне приватне војне компаније су: *Fakel, Patriot, Redut, Slavonic Corps, Wagner Group*.

Такође, приватне војне компаније имају и Перу, Турска, Француска, Немачка, Пољска, Гибралтар, Шпанија, Аустралија и др.

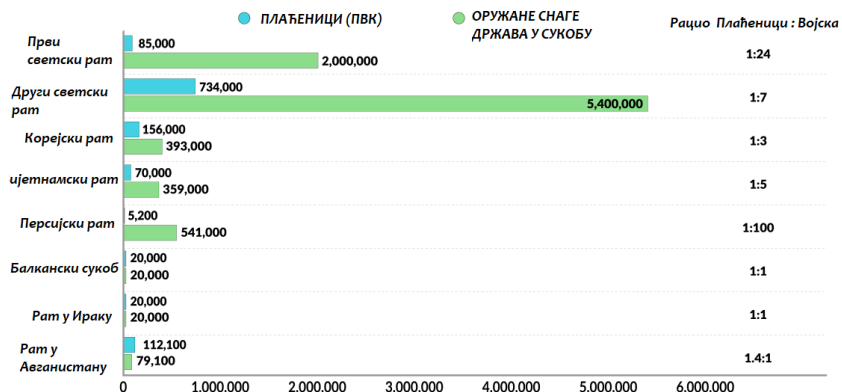
ПОСЛОВИ КОЈЕ ОБАВЉАЈУ ПВК

На годишњој конференцији Фондације „Дичли” у Уједињеном Краљевству 26. јуна 1998. године, обратио се тадашњи генерални секретар Уједињених нација Кофи Анан. Он је тада истакао важност приватних војних и безбедносних компанија, са посебним закључком, који данас другачије одјекује него године у којој је изговорен: „(...) Када су нам били потребни вешти војници да одвоје борце од избеглица у руандским избегличким камповима у Гоми, чак сам размишљао о могућности ангажовања приватне фирме. Али свет можда није спреман да приватизује мир” (Fasanoti 2024).

Према дефиницијама које се нуде у пропагандним материјалима приватних војних компанија, улога њиховог персонала је вишеструка: обезбеђују спољну и унутрашњу безбедност, учествују у ратним дејствима, обезбеђују локалне власти, а према улогама које су преузеле – постају чак и продужетак оружаних снага тог руководства. Приватне војне компаније надгледају кључну инфраструктуру, као што су нафтне бушотине и рудници и обучавају локалне снаге. Заштита енергетских извора је посебно важна компонента и од стратешког је интереса сваке државе (Ђогић и Obrenović 2022, 67; 80). И на задацима заштите енергетских извора најчешће се ангажују приватне војне компаније.

Обично говоримо о томе да владе државе држе монополе власти у њима, међутим, треба узети у обзир и феномен, при којем државни апарат напушта своје традиционалне улоге и препушта га другим органима. Феномен је карактеристичан за Сомалију, Либију, Либан и Јемен, где су владе слабе, а закон спроводе милитарне силе. Према мишљењу стручњака за безбедност Федерике Саини Фасаноти (*Federica Saini Fasanotti*), још један феномен је карактеристичан за Хезболах у Либану, где милитарне групе чак пружају основне услуге грађанима (Fasanoti 2024).

Слика бр. 1: Однос плаћеника и оружаних снага у ратовима 20. века

Извор: Fasanoti 2024.

У највећем броју случајева, САД су користиле услуге приватних војних компанија у Ираку и Авганистану. Учешће у ратних дејствима, али и обезбеђивању инфраструктуре и власти све више прелази у њихове руке. Када се погледа рацио учешћа плаћеника према редовним војницима у Ираку и Авганистану, видимо да је он достигао 1:1 2007. у Ираку, а потом се повећао на 1:3 у Авганистану 2013. године. Ради се о историјској прекретници у америчкој војној историји. Данас су влада САД и ЦИА у потпуности зависни од приватних војних компанија, препуштајући им да воде њихове „ратове” (Transparency International UK 2022).

У 2008. години, број персонала приватних војних компанија у Ираку и Авганистану премашио је 200.000 (Wing 2010, 15–16). Ту спадају и наоружани војници, али и ненаоружани стручњаци који се баве логистиком, комуникацијама, обавештајним пословима и пословима одржавања. Наравно, број учесника је велики и њихова организација се показала плодотворном по наручиоце послова. Међутим, то има своју цену, те можемо закључити да претерано ослањање на плаћенике слаби редовне оружане снаге и доприноси стратешкој рањивости државе. Ипак, чини се да САД још нису у потпуности освестиле те негативне стране, те су ангажовале приватне војне компаније на читавом низу послова, а осим у Ираку и Авганистану, шаљу их и у Јемен, Сирију и по целом афричком континенту (Fullon 2015, 35).

Дакле, активности приватних војних компанија обухватају борбене операције, обезбеђење, обуку, транспорт, комуникације

и друге активности, али и комплементарне услуге дизајниране да спрече интервенцију на бојном пољу, као што су преговори, саветодавне и обавештајне услуге, према већ поменутој Сингеровој теорији. Према истраживањима Џоела Баума (*Joel Baum*) и Аните МекГен (*Anita McGahan*), бивши амерички генерали који су служили као главни консултанти у приватним војним компанијама, као што је MPRI, неговали су вештине у обуци и преговарању управо због својих личних преференција да избегавају оружане сукобе кад год је то могуће (Baum and McGahan 2009, 13–14). Они даље наводе да оснивачи ових компанија имају тенденцију да буду идеолошки везани за мисије које спроводе, услуге које пружају и познати су по својој посвећености идеалима војне дисциплине и строгости војничког живота. Запошљавају војне ветеране са доказаном склоношћу служењу. Конвенционални обичаји, правила, командне структуре, обука и специјализација војне хијерархије обележавају формалне административне системе приватних војних компанија, што их чини блиским регуларним оружаним снагама (14).

Остаје да одговоримо на питања чиме се све баве приватне војне компаније и где су све њихови запослени данас ангажовани. Служићемо се информацијама које су јавно доступне у научном простору и истраживачком новинарству.

- Заштита аеродрома (*AirScan*, ради у Колумбији, широм Африке, радила у Југославији 1990-их година, а потом у Северној Македонији; *Custer Battles, LLC*; *L-3 MPRI* у Југославији 1990-их; *Northrop Grumman Corporation* у САД, Уједињеном Краљевству, НАТО чланицама, Јапану);
- операције у Авганистану и/или Ираку (*Blackwater – Constellis Holdings*; *Custer Battles, LLC*; *MAG Aerospace*; *L-3 MPRI*; *Triple Canopy*; *The Vinnell Corporation*; *Aegis Defence Services*; *Aegis Defence Services*; *Rubicon International Services Ltd*; *The Mozart Group*);
- операције у Африци (*Aegis Defence Services* и др.);
- сарадња са државним обавештајним службама и прикупљање обавештајних података (*Blackwater – Constellis Holdings*; *International Intelligence Limited*);
- надзор и шпијунажа за потребе владе (*Jorge Scientific Corporation*; *MAG Aerospace*; *L-3 MPRI*; *Northbridge Services Group Ltd*);

- логистика и технологије (*Jorge Scientific Corporation; Northbridge Services Group Ltd*);
- заштита нафтних резерви (*L-3 MPRI у Екваторској Гвинеји; Aegis Defence Services; Aegis Defence Services*);
- рат у Украјини (од стране западних држава: *Northbridge Services Group Ltd; The Mozart Group; Cubic; DynCorp; Sons of Liberty international; Byblos; Chiron; Geos; Prevail Partners*; а од стране Русије: *Wagner Group, Task Force Rusich u Patriot*);
- заштита телекомуникација (*Titan Corporation*), и десетине других (скривенијих), који делују широм света на различитим пословима.

ЗАКЉУЧАК

Рад свих приватних војних компанија је увек праћен скандалима, о чему је речи било у овом раду. Од утаје пореза и фалсификовања докумената, преноса наркотика, злостављања и убистава цивилног становништва, па до трговине људима. Иако постоје закони који регулишу њихово пословање, злоупотребе су честе (готово неизбежне у њиховом раду), а забрињавајуће је то, што у великој мери преузимају традиционалне улоге оружаних снага и државне власти. Иако оптужбе против њих постоје, као и покренути судски процеси, већина никада не добије судски епилог и њихови злочини остају некажњени.

Поставља се логично питање у складу са свиме наведеним: до које границе ће се развијати приватне војне компаније и да ли ће у потпуности заменити регуларне оружане снаге? Које последице очекују државе (што полако почиње да се огледа на примеру САД), које занемаре регуларне оружане снаге и ослоне се на ангажовање приватних војних компанија?

Широм света постоји око 150 приватних војних компанија. Највећи број се налази у САД, Великој Британији, али и Русији. Модели сарадње државних власти са њима су различити – док су у САД и Британији ПВК добиле посебан третман, милионске уговоре на годишњем нивоу и врло широка овлашћења, Русија се труди да своје обузда, стави их под контролу државе и Федералне службе безбедности (ФСБ).

Приватне војне компаније и њихово пословање има велики утицај на светску политику и глобалну безбедност. И док њихови

рекламни памфлети обећавају безбедност ономе ко их запосли и пошаље на терен, дела показују другачије – они су најчешће извор сукоба и неизвесности, будући да раде по принципу материјалне користи, а не ради циљева политичке или идеолошке природе.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Baum, Joel, and Anita Mcgahan. 2009. "Outsourcing War: The Evolution of the Private Military Industry after the Cold War." *SSRN Electronic Journal*, 1–49. DOI: 10.2139/ssrn.1496498.
- Cole, Celline, and Resy Vermeltfoort. 2017. "Sex Trafficking and Endeavoring a Cover-Up as International Crimes." In *U.S. Government Contractors and Human Trafficking: Two Case Studies of Iraq and Bosnia-Herzegovina*, eds. Celline Cole and Resy Vermeltfoort, 71–75. Springer Cham: SpringerBriefs in Criminology. DOI: 10.1007/978-3-319-70827-0_11.
- Coleman, C. Norman, Judith L. Bader, John F. Koerner, Chad Hrdina, Kenneth D. Cliffer, John L. Hick, James J. James, Monique K. Mansoura, Alicia A. Livinski, Scott V. Nystrom, Andrea DiCarlo-Cohen, Maria Julia Marinissen, Lynne Wathen, Jessica M. Appler, Brooke Buddemeier, Rocco Casagrande, Derek Estes, Patrick Byrne, Edward M. Kennedy, Ann A. Jakubowski, Cullen Case, David M. Weinstock, Nicholas Dainiak, Dan Hanfling, Andrew L. Garrett, Natalie N. Grant, Daniel Dodgen, Irwin Redlener, Thomas F. Mackay, Meghan Treber, Mary J. Homer, Tammy P. Taylor, Aubrey Miller, George Korch, and Richard Hatchett. 2019. "Chemical, Biological, Radiological, Nuclear, and Explosive (CBRNE) Science and the CBRNE Science Medical Operations Science Support Expert (CMOSSE)." *Disaster Medicine and Public Health Preparedness* 13 (5–6): 995–1010. DOI: 10.1017/dmp.2018.163.
- Council of European Union – General Secretariat [COEU]. 2023. "The Business of War – Growing Risks from Private Military Companies." *Council of European Union – General Secretariat*. <https://www.consilium.europa.eu/media/66700/private-military-companies-final-31-august.pdf>.

- Daumann, Frank. 2023. "The client's struggle to control private military companies effectively." *Defense and Security Analysis* 39 (3): 1–21. DOI: 10.1080/14751798.2023.2240654.
- Dorić, Marija, i Strahinja Obrenović. 2022. "Evolution of EU Energy Law and Policy: A Big Comeback of Energy Security in 2022?" *The Policy of National Security* 23 (2): 67–86. DOI: 10.22182/pnb.2322022.4.
- Đukić, Svetomir S. 1934. *Disciplina, moral, čast*. Sarajevo: Štamparija „Bosanska pošta”.
- DuPlessis Robert S. 2016. *The Material Atlantic: Clothing, Commerce, and Colonization in the Atlantic World, 1650–1800*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Encyclopedia Britannica. 2024. "East India Company | Definition, History, & Facts." *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/private-military-firm>.
- Fainaru, Steve. 2007. "A Chaotic Day on Baghdad's Airport Road. Four Hired Guns in an Armored Truck, Bullets Flying, and a Pickup and a Taxi Brought to a Halt. Who Did the Shooting and Why?" *The Washington Post*. 15 April 2007. [washingtonpost.com/archive/national/2007/04/15/a-chaotic-day-on-baghdads-airport-road-four-hired-guns-in-an-armored-truck-bullets-flying-and-a-pickup-and-a-taxi-brought-to-a-halt-who-did-the-shooting-and-why/66023f7f-4a4e-4209-9488-2caa11b868aa/](https://www.washingtonpost.com/archive/national/2007/04/15/a-chaotic-day-on-baghdads-airport-road-four-hired-guns-in-an-armored-truck-bullets-flying-and-a-pickup-and-a-taxi-brought-to-a-halt-who-did-the-shooting-and-why/66023f7f-4a4e-4209-9488-2caa11b868aa/).
- Farrington, Anthony. 2002. *Trading Places: The East India Company and Asia 1600–1834*. London: British Library.
- Fasanoti, Federica Saini. 2024. "The future of private military companies." *Geopolitical Intelligence Services AG*. 6 February 2024. <https://www.gisreportsonline.com/r/private-military-companies/>.
- Files ETHZ. 2006. "Private Military Companies." *Files ETHZ*. April 2006. https://www.files.ethz.ch/isn/17438/background_09_private-military-companies.pdf.
- Fisher, Max. 2014. "The real Blackwater scandal is that the State Department kept hiring them." *Vox Media*. 30 June 2014. <https://www.vox.com/2014/6/30/5858556/the-real-blackwater-scandal-is-that-the-state-department-kept-hiring>.

- Fulloon, Mark. 2015. "Non-State Actor: Defining Private Military Companies." *Strategic Review for Southern Africa* 37 (2): 29–51. DOI: 10.35293/srsa.v37i2.241.
- Gielink, Dirk, Maarten Buitenhuis, and René Moelker. 2007. "No Contractors on the Battlefield: The Dutch Military's Reluctance to Outsource." In *Private Military and Security Companies*, eds. Thomas Jäger and Gerhard Kümmel, 149–164. Deutschland: VS Verlag für Sozialwissenschaften. DOI: 10.1007/978-3-531-90313-2_10.
- Gov Info. 2006. "Chemical, Biological, Radiological, Nuclear, and High-Yield Explosives Consequence Management." *Gov Info*. 2 October 2006. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GOVPUB-D5-PURL-gpo28961/pdf/GOVPUB-D5-PURL-gpo28961.pdf>.
- Holager, Emma. 2011. "The impact of the private security industry on peace-building efforts in Africa: An assessment of Executive Outcomes, MPRI and DynCorp." Master's thesis. Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- Hopsicker, Daniel. 2006. "Cunningham Scandal Far from Over." *MadCow*. 3 November 2006. <https://www.madcowprod.com/2006/11/03/cunningham-scandal-far-from-over/>.
- Labović, Dejan. 2015. „Privatne vojne kompanije kao faktor bezbednosti – prednosti i nedostaci.” *Bezbednost* 57 (3): 142–157. DOI: 10.5937/bezbednost1503142L.
- McFate, Sean. 2008. "Outsourcing the Making of Militaries: DynCorp International as Sovereign Agent." *Review of African Political Economy* 35 (118): 645–676. DOI: 10.1080/03056240802574037.
- McFate, Sean. 2016. *The Modern Mercenary: Private Armies and What They Mean for World Order*. Oxford: Oxford University Press.
- Milošević, Nenad, i Jadranko Jukić. 2017. „Privatne vojne i bezbednosne kompanije – zakonske, moralne i društvene implikacije.” *Vojno delo* 7: 161–173. DOI: 10.5937/vojdela1707161M.
- Milošević, Zoran. 2013. „Privatizacija rata: privatne vojne kompanije kao novi instrument stare (imperijalne) politike.” *Pečat: list slobodne Srbije*. 9. avgust 2013. <https://www.pecat.co.rs/2013/08/privatizacija-rata/>.
- Office of Inspector General. 2004. "Review of Allegations Concerning DynCorp International's Worldwide Personal Protective Services Contract in Afghanistan". *Office of Inspector General*. <https://www.stateoig.gov/report/aud-ppa-04-45>.

- Radaković, Marija. 2020. „Privatne vojne kompanije – privatizacija poslova odbrane i vojnih odbrambenih poslova.” *Diplomski rad*. Univerzitet u Beogradu: Fakultet bezbednosti.
- Ryngaert, Cedric. 2008. “Litigating Abuses Committed by Private Military Companies.” *The European Journal of International Law* 19 (5): 1035–1053. DOI: 10.1093/ejil/chn056.
- Scahill, Jeremy. 2007. *Blackwater: the rise of the world’s most powerful mercenary army*. New York: Nation Books.
- Singer, Peter W. 2003. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. New York: Cornell University Press.
- Singer, Peter W. 2005. “Outsourcing War. Foreign Affairs.” *Council on Foreign Relations*. 1 March 2025. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/outsourcing-war>.
- Singer, Peter W. 2007. “The Dark Truth about Blackwater.” *The Brookings Institution*. 2 October 2007. <https://www.brookings.edu/articles/the-dark-truth-about-blackwater/>.
- Singer, Peter W. 2008. *Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry*. Cornwall: Cornwall University Press.
- Stanton, Shelby L. 1985. *The Rise and Fall of an American Army: U.S. Ground Forces in Vietnam 1965–1973*. New York: Ballantine Books.
- Swed, Ori. 2018. “How many contractors? Soldiers to Private Military Contractors ratio in American Wars.” *Ori Swed*. Last accessed 10 January 2024 <https://www.oriswed.com/single-post/2018/07/23/how-many-contractors-soldiers-to-private-military-contractors-ratio-in-american-wars>.
- The Guardian. 2004. “British guard firm ‘abused scared Iraqi shepherd boy’ (14.11.2004)”. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2004/nov/14/iraq>.
- Titan Corp Sample Contracts. 2000. “Law Insider.” *Titan Corp Sample Contracts*. Last accessed 10 January 2024. <https://www.lawinsider.com/company/32258/titan-corp>.
- Toledano, Javier Sutil. 2023. “DynCorp International: An unexplored PMC.” *Grey Dynamics*. 27 September 2024. <https://greydynamics.com/dyncorp-international-an-unexplored-pmc/>.
- Transparency International UK. 2022. “US Private Military and Security Companies Fuel Corruption and Conflict Risk.” *Transparency International UK*. <https://www.transparency.org.uk/us-private-military-and-security-companies-fuel-corruption-and-conflict-risk>

- United Nations. 1949. "Protocol Additional To The Geneva Conventions Of 12 August 1949, And Relating To The Protection Of Victims Of International Armed Conflicts (Protocol I), Of 8 June 1977, Article 47." *United Nations*. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.
- United Nations. 1990. "6. International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. *United Nations*. 4 December 1989." https://treaties.un.org/doc/Treaties/1989/12/19891204%2008-54%20AM/Ch_XVIII_6p.pdf
- United States District Court For The District Of Columbia [USD TDC]. 2005. "Civ. Action No. 05-0411 (JR)". <https://www.sec.gov/files/litigation/complaints/comp19107.pdf>.
- Valeckiy, Oleg V. 2008. *Novaya strategiya SHA i NATO v voinah v Yugoslavii, Irake, Afganistane i eyo vliyanie na razvitie zarubezhnyh sistem vooruzheniya i boepripasov*. M.: Arktika 4D.
- VOA News. 2009. "US Defense Contractor Loses 9 Employees in Saudi Bombings". *VOA News*. <https://www.voanews.com/a/a-13-a-2003-05-14-33-us-67464307/280261.html>.
- Vračević, Nikola, i Vladimir M. Cvetković. 2019. „Privatne vojne kompanije u modernom dobu.” *Vojno delo* (2): 42–54. DOI: 10.5937/vojdol1902042V.
- Wilbur, Marguerite Eyer. 1945. *The East India Company: And the British Empire in the Far East*. New York: Stanford University Press.
- Wing, Ian. 2010. "Private Military Companies and Military Operations." *Land Warfare Studies Centre*. researchcentre.army.gov.au/sites/default/files/wp138-private_military_companies_and_military_ops_ian_wing.pdf.
- Zdravković, Miloje. 2012. „Privatne vojne kompanije na Kosovu i Metohiji – bezbednost ili profit.” *Vojno delo* 64 (2): 187–196.
- Živanović, Vukojica M., i Slobodan M. Radojević. 2024. „Politika odbrane zasnovana na konceptu totalne odbrane.” *Politika nacionalne bezbednosti* 26 (1): 165–188. DOI: 10.5937/pnb26-50355.

Dajana Lazarević*

Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia

IMPLICATIONS OF PRIVATE MILITARY COMPANIES ON GEOPOLITICS AND GLOBAL SECURITY

Resume

Private military companies are part of a fairly developed private security sector, present all over the world and engaged in various jobs. Apart from participation in war conflicts, which are most often associated with them, the services offered by private military companies are different: from the provision of energy sources to the collection of intelligence data, but also the training of military personnel, military logistics and the supply of armed forces with assets. This paper examines the history of private military companies' existence and the use of mercenaries in war conflicts. The moral and material circumstances of their engagement, the achieved results and their impact on geopolitics and global security, as well as the international legal regulations of their engagement, are considered. Also, the work examines the "grey zone" of activities of private military companies, accusations of mistreatment and murder of civilians, tax evasion, drug dealing and human trafficking, for which they are most often accused. However, although their work is always accompanied by numerous scandals and accusations of the aforementioned crimes, court epilogues are usually absent. The paper looks at the participation of private military companies in the conflicts in FR Yugoslavia, as well as their presence in AP Kosovo and Metohija and its consequences.

Keywords: private military companies, geopolitics, global security, international relations, private security sector.

* E-mail address: dajanalazarevic93@gmail.com; ORCID: 0009-0001-2534-450X.

* Овај рад је примљен 28. септембра 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 12. фебруара 2025. године.